
HOF VAN CASSATIE 9 SEPTEMBER 2019

VERBINTENISSENRECHT – ALGEMENE BEGINSELEN**Niet-concurrentiebeding – Partiële nietigheid – Beschikingsbeginsel – Rol van de rechter – Voorwerp van de vordering**

De rechter die een met een bepaling van openbare orde strijdige overeenkomst of beding partieel nietig verklaart, wanneer die partiële nietigheid mogelijk is, niet verboden is door de wet en overeenstemt met de partijbedoeling, terwijl de partij enkel de algehele nietigverklaring ervan had gevorderd, wijzigt het voorwerp van de vordering niet, maar kent de eis slechts gedeeltelijk toe.

DROIT DES OBLIGATIONS – PRINCIPES GÉNÉRAUX**Clause de non-concurrence – Nullité partielle – Principe dispositif – Office du juge – Objet de la demande**

Le juge qui annule partiellement un contrat ou une clause contraire à une disposition d'ordre public, lorsque cette nullité partielle est possible, n'est pas interdite par la loi et correspond à l'intention des parties, alors que seule la nullité totale avait été postulée, ne modifie pas l'objet de la demande, mais n'y fait droit que partiellement.

Leon Invest CVA/Anticimex NV

Zet: E. Dirix (voorzitter), A. Smetryns (sectievoorzitter), K. Mestdagh, A. Lievens en K. Moens (raadsheren)

O.M.: H. Vanderlinden (advocaat-generaal)

Pl.: Mrs. H. Geinger en B. Maes

Zaak: C.18.0521.N

(...)

I. Rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Brussel van 28 juni 2018.

De zaak is bij beschikking van sectievoorzitter Christian Storck van 12 augustus 2019 verwezen naar de 3de kamer.

Advocaat-generaal Henri Vanderlinden heeft op 9 augustus 2019 een schriftelijke conclusie neergelegd.

Sectievoorzitter Alain Smetryns heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Henri Vanderlinden heeft geconcludeerd.

II. Cassatiemiddel

De eiseres voert in haar verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

III. Beslissing van het Hof**Beoordeling***Eerste onderdeel*

1. Krachtens artikel 7 van het decreet d'Allarde van 2-17 maart 1791 en artikel II.3 Wetboek van economisch recht, zoals te dezen van toepassing, staat het eenieder vrij om naar goedgevoelen elke handel te drijven of elk beroep, bedrijf of ambacht, respectievelijk economische activiteit uit te oefenen.

2. Deze bepalingen, die zich verzetten tegen een ongeoorloofde beperking van de vrijheid van ondernemen, zijn van openbare orde.

Het beding dat een onredelijke beperking van de concurrentie naar voorwerp, territorium of duur oplegt, is bijgevolg nietig.

Indien een overeenkomst of een beding strijdig is met een bepaling van openbare orde en bijgevolg nietig is, kan de rechter indien een partiële nietigheid mogelijk is, de nietigheid, behalve als de wet dit verbiedt, beperken tot het met deze bepaling strijdige gedeelte van de overeenkomst of het beding, op voorwaarde dat het voortbestaan van de gedeeltelijk vernietigde overeenkomst of het gedeeltelijk vernietigde beding beantwoordt aan de partijbedoeling.

3. Krachtens artikel 1138, 2° Gerechtelijk Wetboek, mag de rechter geen uitspraak doen over niet gevorderde zaken of meer toekennen dan er gevraagd was.

4. De rechter die een met een bepaling van openbare orde strijdige overeenkomst of beding partieel nietig verklaart, wanneer die partiële nietigheid mogelijk is, niet verboden is door de wet en overeenstemt met de partijbedoeling, terwijl de partij enkel de algehele nietigverklaring ervan had gevorderd, wijzigt het voorwerp van de vordering niet, maar kent de eis slechts gedeeltelijk toe.

5. De appelrechters stellen vast en oordelen dat:

– de eiseres de nietigverklaring vordert van het niet-afweringsbeding en van het niet-concurrentiebeding wegens

strijdigheid met artikel 7 van het decreet d'Allarde, thans artikel II.3 Wetboek van economisch recht;

– in de specifieke omstandigheden, eigen aan deze zaak, het de rechter toekomt om het bedoelde niet-afweringsbeding en niet-concurrentiebeding te matigen tot de wettelijk toegelaten omvang indien zij zouden strijden met artikel 7 van het decreet d'Allarde;

– uit de tussen partijen gesloten overeenkomst volgt dat de rechter gehouden is om het niet-afweringsbeding en het niet-concurrentiebeding in voorkomend geval partieel in plaats van zonder meer volledig nietig te verklaren.

De appelrechters die, in acht genomen deze vaststellingen, waaruit blijkt dat een partiële nietigheid mogelijk was en overeenstemde met de partijbedoeling, de vordering van de eiseres tot algehele nietigverklaring van het niet-afweringsbeding en het niet-concurrentiebeding afwijzen op de enkele

grond dat de eiseres de algehele en niet de partiële nietigheid van deze bedingen vordert en zij zodoende *ultra petita* zouden oordelen door een partiële nietigheid uit te spreken, verantwoord hun beslissing niet naar recht.

Het onderdeel is gegrond.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden arrest.

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van het vernietigde arrest.

Houdt de kosten aan en laat de beslissing daaromtrent aan de feitenrechter over.

Verwijst de zaak naar het hof van beroep te Gent.

Note

Un juge actif en cas de nullité partielle?

Stéphanie Lagasse¹

I. LES RÉTROACTES

1. La société Leon Invest CVA, ci-après « Leon Invest » a introduit un pourvoi en cassation contre un arrêt rendu par la cour d'appel de Bruxelles le 28 juin 2018, lequel l'avait débouté de sa demande.

Dans ce litige au fond, Leon Invest sollicitait notamment la nullité intégrale de clauses de non-concurrence et de non-débauchage et ce, pour contrariété à l'article II.3 du Code de droit économique et à l'article 7 du décret d'Allarde. Selon celle-ci, ces clauses ne respectaient pas les limitations de temps, d'objet et d'espace et constituaient dès lors une entrave à la liberté d'entreprendre.

De l'examen des éléments propres au litige, la cour d'appel de Bruxelles commença par constater qu'en l'espèce, pro-

noncer la nullité partielle de ces clauses était possible². Rappelant la jurisprudence récente de la Cour de cassation en matière de nullité partielle³, elle constate que la demanderesse ne conteste pas en soi que les clauses litigieuses présentaient un intérêt légitime dans le cadre des relations contractuelles avec la défenderesse mais que les limitations prévues par les clauses étaient déraisonnables⁴.

Dans leurs conventions, les parties avaient par ailleurs convenu diverses clauses prévoyant notamment une renonciation à solliciter la nullité intégrale des clauses litigieuses et l'engagement de ne solliciter que la réduction à ce qu'elles avaient d'acceptable en cas de litige à cet égard⁵. Les juges d'appel, confirmant d'abord la validité de ces clauses⁶, ont

¹. Assistante à l'Université libre de Bruxelles (ULB), magistrat.

². Bruxelles, 28 juin 2018, R.G. 2014/R/1237, inédit, p. 16.

³. Cass., 23 janvier 2015, C.13.0579.N., *J.T.*, 2015, p. 734 et Cass. (plén.), 25 juin 2015, C.14.0008.F., *J.T.*, 2015, p. 727; Cass., 4 janvier 2019, C.18.0045.N., *R.G.D.C.*, 2019, p. 509. Les deux arrêts successifs de 2015 ont par ailleurs à l'époque été largement commentés: C. LEBON, « Niet concurrentiebedingen en het nut van deelbaarheidsbedingen », *N.J.W.*, 2015, pp. 914-918; P. WERY, « Une nouvelle application de la flexibilité des sanctions dans le contentieux contractuel: la nullité partielle d'une clause illicite », *R.C.J.B.*, 2016/3, pp. 387-433; M.L. WANTIEZ, « La nullité partielle d'une clause de non-concurrence », *J.T.T.*, 2015, pp. 483-486; T. TANGHE, « Gedeeltelijke vernietiging/matiging van ongeoorloofde concurrentieclausule », *R.D.C.*, 2016, pp. 382-393; S. LAGASSE, « La réduction, variation de la nullité partielle, appliquée aux clauses de non-concurrence », *J.T.*, 2015, pp. 717 à 721.

⁴. Bruxelles, 28 juin 2018, R.G. 2014/AR/1237, inédit, p. 16.

⁵. Bruxelles, 28 juin 2018, R.G. 2014/AR/1237, inédit, p. 16. L'on ajoutera que ces clauses mentionnaient par ailleurs également explicitement que les parties reconnaissaient que les clauses litigieuses étaient convenues dans l'intérêt d'une des parties.

⁶. Les juges d'appel assimilent ces clauses à des clauses de divisibilité dont la validité est largement admise en droit belge. Voy. not.: R. JAFFERALI, *o.c.*, p. 710; P. WERY, « Nullité totale ou partielle », *Rép. not.*, t. IV, *Les obligations. La théorie générale du contrat*, Bruxelles, Larcier, 2010, p. 447; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, t. I, Bruges, la Charte, 2013, n° 183.